

byrån. viii, 383 s. 8:o. 7. uppl, öfversedd och förbättrad 1886. Ny, tillökad uppl 1895: Menniskans egna kraft, rätta vägen till utmärkelse och rikedom. Svensk bearbetning af G. Swederus. Sthlm: A Johnson. [4], iv, 416 s. 8:o.] – I D'Israeli, Kuriositeter i litteraturen. Öfversättning af G. Swederus. Sthlm 1868. (P G Berg). 4 h. [3], 158, [2] + 158, [2] + 158, [2] + 160 s). 8:o. – C Harder, Kristendomens uppkomst och utbredning under de första tre århundradena. Öfversättning af G. Swederus. Sthlm 1868. (P G Berg). vi, [3], 279 s. 8:o. [S [iii]–vi: Öfversättarens företal.] – L Passarge, Resa i Sverige år 1865. Öfversättning från tyskan af G. Swederus. Sthlm 1868. (P G Berg). [7], 216 s, [3] pl-bl, ill. 8:o. [Förtitel: Passarges resa i Sverige. Med ett femtontal fotnoter till Passarges text av S.] – L v[on] Robiano, Gustaf Wasa. Historisk roman. Öfversättning af G. Swederus. Sthlm 1868. (P G Berg). [3], 246, [2] s. 8:o. [Opaginerad svit, s [3]: Svenska öfversättarens företal.] – G A Lidner, Lyckans problem. Öfversättning af G. Swederus. Sthlm 1869. (P G Berg). vi, [1], 178, [2] s, diagr. 12:o. – Natur-vetenskaperna, populärt afhandlade, med tillämpning på industrien, m. m. Efter fransyskan bearbetad af G. Swederus. Sthlm 1869. (P G Berg). xii, 499 s. 12:o. – G Catlin, Sednaste ströftåg bland indianerna vid Klippbergen och Anderna. Öfversättning af G. Swederus. Sthlm 1870. (P G Berg). [3], 275 s, [3] pl-bl, ill. 12:o. – [F R Goulding,] Robert och Harald eller De unga jägarne i Amerikas vildskogar. Från engelskan af G. Swederus. [Omslag:] Med 4 kolorerade planscher. Sthlm: Bergegren [bakre omslag: Flodin], 1870. 239 s, [4] pl-bl. 12:o. – L Lloyd, Svenska allmogens plägseder. Öfversättning af G. Swederus. Med 5 planscher. Sthlm 1871. (P G Berg). [4], 264 s, [5] pl-bl, ill. 8:o. [Finns även i variant med förlagsuppgiften Bokförlagsbyrån och serieuppgiften (på omslaget) Billig reslektyr. Romaner, noveller, resebeskrifningar m.m., 4. Med Öfversättarens företal av S, opaginerad svit, s [3]. Texten innehåller också ett 20-tal fotnoter av S. Faksimilutgåva 1979 med förord av S A Hallbäck: Sthlm: Nordiska museet och LiberFörlag, xiii, [7], 264 s, [3] pl-bl, (Resa i Sverige). Planschererna finns med även i denna utgåva, men är tryckta på papper som ej avviker från de som används i inlagan i övrigt.] – J Chassaing, Lejonjagter i Afrika. Öfversatt af G Swederus. Sthlm: P G Berg, 1873. 272 s. 12:o.

Källor o litt. Fil fak:s arkiv, D I:4 (Matr över fil stud 1789–1815); Västmanlands-Dalarnas nations arkiv, U 1101:b (matr), allt i UUB.

K Aquilonius o A Johansson, Prins Carls uppfostringsinrättning för fattiga barn (1934); H Bergstrand, Svenska läkaresällskapet 150 år: dess tillkomst och utveckling (1958); T Jansson, Adertonhundra-talets associationer (1985); A Kjellén, Sociala idéer och motiv hos svenska författare under 1830- och 1840-talen, 1–2 (1937, 1950); F Lundgren, Den isolerade medborgaren: liberalt styre och uppkomsten

av det sociala vid 1800-talets mitt (2003); S Oredsson, Järnvägarna och det allmänna: svensk järnvägs-politik fram till 1890 (1969); riksdagstrycket, bih till Riksdagens prot 1881, motioner väckta inom AK, nr 123; P Sörbom, Läsnig för folket: studier i tidig svensk folkbildningshistoria (1971).

Jakob Christensson

3 Swederus, Magnus Bernhard, kusinbarn till S 2, f 27 april 1840 i Fellingsbro, Ör, d 22 dec 1911 i Uppsala, Domk. Föräldrar: kyrkoherden o skolläraren Nils Magnus S o Christina Nyström. Elev vid Västerås elementarlärov, studentex vid UU 15 maj 60, fil kand 29 maj där 75, disp pro gradu 23 maj 77, fil dr 6 sept 77, allt vid UU, e o amanuens vid UUB 76–78, e o lärare vid h a l i Uppsala 79–84, adj i naturalhistoria, historia o svenska där 21 mars 84–31 mars 08. – Ogift.

Tjugo år gammal ankom S 1860 till Uppsala för att där bedriva högre studier och han förblev därefter staden trogen till sin död. Hans huvudsakliga yrkesgärning kom att bli som lärare i naturalhistoria vid Katedralskolan, en roll som han i sin krafts dagar skötte förtjänstfullt även om han bland eleverna var känd för att vara både temperamentsfull och inte sällan partisk vid betygsättningen: vid förhören på växter ur skolherbariet fick favoriterna vanligen lätta frågor medan de S fattat ovilja till fick genomgå skarselden att redogöra för besvärliga gräs och starrarter.

Lärarerefarenheterna kom väl till pass vid utarbetandet av en på sin tid flitigt använd geografisk läsebok, Geografisk läsnig för skolan och hemmet (1888–90), som S gav ut tillsammans med E G Schram. S:s verkliga håg stod dock till egen forskning och författande. Redan under studieåren besökte han flera gånger Skåne och den bohuslänska kusten för att undersöka den marina flora och likaså intresserade han sig för sin studentnations historia, vilket resulterade i Anteckningar om Westmanlands och Dala nation i Upsala under sjuttonde och adertonde århundradet (1868). Avhandlingen, Botaniska trädgården i Upsala 1655–1807 (1877), kombinerade hans intresse för natu-

MAGNUS BERNHARD SWEDERUS
KB

ren och – särskilt det lärda Uppsalas – historia.

Även efter att S lämnat universitetet fortsatte han att bedriva naturvetenskapliga forskning och besökte med stöd från VA under flera somrar forskningsstationen Kristineberg i Bohuslän för att framför allt studera havsbottnarnas manteldjur. Hans kunskaper om dessa ledde till att när Vegaexpeditionens insamlade material skulle beskrivas fick han förtroendet att göra detta. S hade som forskare mycket vida intressen. Något av spännvidden framgår av att han i skrift även behandlade så skilda ämnen som Uppsalas boklådor och bergshanteringens historia. Härtill kommer populärt hållna artiklar om företrädesvis naturalhistoriska och kulturhistoriska ämnen. Genomgående kännetecknas S:s skrifter av en lätt flytande prosa, som gör dem läsvärda än idag.

Framför allt är det som utforskare av Uppsala universitets historia och som trädgårdshistoriker S ter sig fortsatt intressant. Tiden som amanuens vid universitetsbiblioteket och därutöver en hel del excerperingsarbete på räkning åt ett flertal av universi-

tetets nationer och åt andra forskare resulterade i att S redan i yngre år skaffade sig en ovanligt bred boklig bildning samt god arkivkännedom. Hans historiskt inriktade arbeten är därför för sin tid mycket väldokumenterade och lyfter fram mycket förut outnyttjat källmaterial.

Sitt stora vetande om Uppsala universitet sammanfattade S i en 22 spalter lång artikel i Nordisk familjeboks första upplaga (1892). Den bygger anmärkningsvärt nog huvudsakligen på konsistoriets protokoll, för av Claes Annerstedts (bd 2) stort upplagda Uppsala universitets historia – för vilken S av allt att döma hjälpt till med viss excerpering – hade vid tiden ifråga ännu bara en del utkommit. Till den lärdomshistoriska produktionen hör även Naturvetenskapernas studium vid Sveriges gymnasier och skolor under äldre tider (1880–82) och olika studier av Uppsala universitets stora namn – Olof Rudbeck dä (bd 30) och Carl von Linné (bd 23). Den sistnämnde behandlade S i flera sammanhang och han gav jubileumsåret 1907 ut två verk om denne: Linné och växtodlingen respektive urkundsutgåvan Linnés Vorlesungen über die Cultur der Pflanzen (1907).

Om S framstår som en tidig företrädare för lärdomshistoria så är han i än högre grad pionjär som trädgårdshistoriker. Då han publicerade många av sina insikter i artikelform har hans produktion på detta område dock blivit mindre lätt att överblicka och därmed kommit att delvis glömmas bort. En del artiklar är populärvetenskapligt hållna och bygger mest på läsefrukter ur för den vanlige läsaren svårtillgänglig litteratur – det gäller bl a S:s behandling i Svenska trädgårdsföreningens tidskrift av romarnas hortikultur (1885) och tobakens historia (1887). Men beträffande den svenska trädgårdshistorien har han bedrivit ren grundforskning och med säkert spårinne samlat in notiser om odlade nytto- och prydnadsväxter, trädgårdar och parkanläggningar, odlingstekniker, trädgårdsmästare m m ur ett mycket disparat källmaterial som till inte ringa delar består av svåråtkomliga handskrifter. S:s trägna excerperingsarbete har även kommit senare trädgårdshistoriker till godo: bl a byggde Sten Karling i hög grad på S:s vid UUB

förvarade excerpter i sin banbrytande avhandling *Trädgårdskonstens historia intill Le Nötre-stilens genombrutt* (1931).

S verkar ha levt för sin på fritiden företagna forskning. Sina plikter som lärare fyllde han visserligen samvetsgrant, men i elevernas ögon tedde han sig – kobent, när-synt och vårdslöst klädd – med åren alltmer som ett enstörigt original, inte minst eftersom han hade svårt att sänka sig till deras horisont. Desto bättre kom S till sin rätt när han fri från skolans tvång vistades vid Kristineberg. Friluftslivet där och sällskapet med vetenskapligt lagda vänner lockade mer än något annat fram hans slumrande sociala talanger.

S:s arkiv i UUB (100 vol: ms, anteckn:ar, brev). Handl:ar även i GLA. – Brev från S i KB, UUB (bl a till Anna Pipon) o Centrum för vetenskapshist, VA.

Tryckta arbeten (egna verk): Anteckningar om Westmanlands och Dala nation i Upsala under sjuttonde och adertonde århundradet. Falun: Nordin, 1868. 32 s. [Anon.] – Botaniska trädgården i Upsala 1655–1807. I. [Akad avh UU.] Falun 1877. (Falu boktryckeri-aktiebolag). 1877. [1], 57 s. [Utvidgad (fullständig) version: Botaniska trädgården i Upsala 1655–1807. Ett bidrag till den svenska naturforskningens historia. Falun: Falu boktryckeri-aktiebolags förlag, 1877. [3], iii, 141 s. I disputationens versionen av avhandlingen, som lades fram i maj 1877, avbryts historiken vid C von Linné d ä:s tillträde som professor i botanik i november 1741. Trädgårdens utveckling under åren 1742 till 1807 beskrivs därför först i den utvidgade versionen av avhandlingen, som publicerades i samband med firandet av Uppsala universitets 400-årsjubileum i september 1877.] – Vestmanlands-Dala i Upsala studerande nation 1595–1800. En kulturbild tecknad af G H Eneström och M B S. Upsala: W Schultz, 1877. [2], 98 s. [Ingår även i: Studerande nationens i Upsala historia. Uplands, Vestmanlands-Dala, Smålands och Göteborgs nation. Upsala: W Schultz, 1877. 170, 98, 97, 70 s.] – Boklådorna i Uppsala 1616–1907. Ett bidrag till den svenska bokhandels historia. Uppsala: Lundequistska bokhandeln, 1907. [2], 110 s. – Linné och växtodlingen. Uppsala 1907. (Akademiska boktr). [1], 102 s. (UUÅ, 1907, Linnéfest-skrifter, 6). [Även utgiven med seriebeteckningen: Skrifter med anledning av Linnéfesten.]

Tryckta arbeten (bidrag): Bidrag som nämns i biografitexten ovan, direkt eller indirekt: *Methodus avium Sueticarum*. Ett bidrag till kännedomen om C. Linnæi första zoologiska arbete (Festen till Carl von Linnés minne i Upsala den 10 januari 1878, Uppsala: Lundequistska bokhandeln, 1878, s 107–120). –

Olof Rudbeck den äldre huvudsakligen betraktad i sin verksamhet som naturforskare. En skildring (NT, årg 1, 1878, s [441]–462, [551]–578). [Även utgivet som särtryck: Sthlm 1878. (Norstedt). [1], 50 s.] – Die zehn letzten Theile des Werkes “Campi Elysii” von Olof Rudbeck. Ein Beitrag zur Geschichte der schwedischen Naturforschung (Botanische Zeitung, Jahrg 37, 1879, sp 25–27). – Naturvetenskapernas studium vid Sveriges gymnasier och skolor under äldre tider (Pedagogisk tidskrift, årg 16, 1880, s [347]–355; 17, 1881, s 10–15, 365–372; 18, 1882, s [233]–242). – Svensk hortikultur i forna dagar. Första afdelningen, Före Linnés tid. I–IV (Svenska trädgårdsföreningens tidskrift, 1880, s 8–16, 77–80, 117–122, 141–147). Senare afdelningen, Linné, hans samtid och närmaste efterföljare (Ibid, 1881, s 116–122, 145–147, 161–173; 1882, s 18–21, 41–47, 69–75, 101–109). [I–II av första afdelningen saknar avdelningsbeteckning och deltitel. Även utgivna som särtryck med bibehållna avdelningsbeteckningar och deltitlar: Sthlm [1880–82]. (Central-tr). 2 h. (23 + 45 s).] – Hortikultur hos de gamle romarne. En studie (Ibid, 1885, s 3–9, 48–53, 66–75, 110–115, 147–152). [Även utgiven som särtryck: Sthlm 1885. (Central-tr). 34 s.] – En trädgårdsbok för svenska adelsmän på 1600-talet. Kulturhistorisk skizz (Ibid, 1886, s 34–40, 71–78, 105–112). [Även utgiven som särtryck: Sthlm 1886. (Central-tr). 23 s. Behandlar Per Brahe d ä, Oeconomia eller Huusholdz-Book för ungt Adelsfolk.] – Blad ur tobakens historia (Ibid, 1887, Sthlm [1887]–88, s 6–15, 34–47, 72–84, 110–119, 136–146, 170–183). [Även utgiven som särtryck: Sthlm 1888. (Central-tr). 69 s.] – Tunikater från Sibiriens ishaf och Berings haf, insamlade under Vega-expeditionen, beskrifna af M B S (Vega-expeditionens vetenskapliga iakttagelser. Bearbetade af deltagare i resan och andra forskare, Utg af A E Nordenskiöld, Bd 4, Sthlm: F & G Beijer, 1887, s [87]–112). – Uppsala universitet (Nordisk familjebok, bd 16, Teniers–Üxkull, Sthlm 1892, sp 1479–1501). [Signatur: –r–] – Lars Roberg och Olof Rudbeck den yngre. Sveriges första zoologer. Ett bidrag till den svenska naturforskningens historia (Zoologiska studier. Festskrift, Wilhelm Lilljeborg tillägnad på hans åttonde födelsedag af svenska zoologer, Utg med understöd af Hans Majestät Konung Oscar II, Letterstedtska föreningen och enskilda mecenater, Uppsala 1896, (Almqvist & Wiksell), s [29]–46). [Bidraget har eget titelblad samt dubbel paginering (även s [1]–18). Även utgivet som särtryck s å med samma titelblad och dubbel paginering.] – Bidrag till kännedomen om Sveriges bergshandtering under Karl IX:s tid (JKA, årg 58, 1903, s [1]–81; 59, 1904, s 470–565; 60, 1905, s [235]–290). [Även utgiven som särtryck: Sthlm [1903]–05, (K L Beckmans boktr), 3 h, (232 s).] – Bidrag till kännedomen om Sveriges bergshandtering 1612–1654 (JKA, årg 63, 1908, s [1]–76; 64, 1909, s [1]–75; 65, 1910, s 28–249). [Även utgiven som särtryck: Sthlm [1909]–11, (K L Beckmans boktr), 2 h, (372 s).] –

Förutom S:s trädgårdshistoriska bidrag i Svenska trädgårdsföreningens tidskrift publicerade han även några artiklar i sådana ämnen i andra publikationer, däribland Potatisväxtens ungdomsår i Sverige (Läsning för folket, N F bd 8, 1897) och Konung Karl IX:s förtjänster om Sveriges hortikultur (Sveriges pomologiska förenings årsskrift, årg 10, 1909). I Läsning för folket finns också några artiklar av S i zoologiska ämnen, däribland två artiklar om fåglar (1886, 1887). – Någon fullständig förteckning över S:s bidrag har inte påträffats. Förteckningen i UUM 1882 (1883), s 136, omfattar S:s bidrag t o m 1882 medan förteckningen i T O B N Krok, Bibliotheca botanica Suecana (1925), s 686–687 är uttömmande vad gäller S:s botaniska bidrag men noterar inte hans bidrag i andra ämnen.

Utgivet: Geografisk läsning för skolan och hemmet. Utg af E G Schram och M B S. Sthlm: Norstedt, 1888–1890. D 1–3. D 1, Asien och Australien. 1888. vii, [1], 285 s. [Med företal av utgivarna, s [iii]–iv. 2. uppl 1893: [2], 290 s. 2. uppl saknar företal.] D 2, Afrika och Amerika. 1889, [7], 314 s. D 3, Europa. 1890. vi, 456 s. Ny uppl 1896: D 3, Europa. Med undantag af Sverige, Norge och Danmark, 2 h, ([4], 234 s + [4] s, s [235]–477). – Linnés Vorlesungen über die Cultur der Pflanzen. Uppsala: Akademiska bokhandeln, 1907. [1], viii, 107 s. (UUÅ, 1907, Linnéfest-skrifter, 1). [Även utgiven med seriebeteckningen: Skrifter med anledning av Linnéfesten. Ingår även i: Inbjudning till Uppsala universitets Linnéfest den 23 och 24 maj 1907 ... s å. Med förord av S (s [i]–viii).]

Översatt (bearbetat): W Assmann, Lärobok i allmänna historien. Översättning och till någon del bearbetning af originalets 7:de uppl. Med förord af S F Hammarstrand. Sthlm: Bonnier, 1869–70. I–IV. [Enligt UUM 1882 (1883) översatt av S tillsammans med O Alin. Den andra (översedda) upplagan utgavs 1879–82 av O Alin och F Westling varvid den senare enligt förordet till den fjärde delen (1882) kom att få huvudansvaret för bearbetningen.] I, Gamla tidens historia. 1869. [4], 144, [1] s. II, Medeltidens historia. 1869. 180 s. III, Nyare tidens historia. 1869. 188 s. IV, Nyaste tidens historia. 1870, [2], 196 s. – G Droysen, Gustaf Adolf. Sthlm: Beckman, 1869. D 1. (367 s). [Anonymt översatt av S tillsammans med O Alin. Del 2 av det tyska originalet (utkom 1870) översattes ej.] – E von Hesse-Wartegg, Nordamerika i våra dagar. Med bidrag af U Brachvogel ... Översättning och bearbetning av C R Sundström, M B S m fl. Sthlm: Fahlcrantz & C:o, 1880–81. 2 d. ([2] s, 708 sp + [2] s, 552, [4] sp, ill). [Utgavs häftesvis i 17 häften varav det sista nummerat 17 & 18 häftena. 2. omarbetade uppl: Bemyndigad översättning och bearbetning ... utg av M B S. Sthlm: Fahlcrantz & C:o, 1881–82. Förra delen. 1881. [2] s, 564 sp. Senare delen. Med tillägg: Verldsutställningen i Chicago

1893. [2] s, 448, [4] sp, ill. Utgavs häftesvis i 20 häften varav det sista nummerat häft. 20–21.] – J Stinde, Från naturens dolda verkstad. Vandringer i skog och mark samt ströftåg på vetenskapens och samfundslifnadens områden. Med förord af Th. M. Fries. Bemyndigad öfversättning af M B S. Sthlm: Fahlcrantz & C:o, 1892. vii, 251 s. – S medverkade därutöver i det populärvetenskapliga verket Vetenskap för alla (3 vol, Sthlm: Fahlcrantz & C:o, 1878–80). Han bidrog med översättningar av nio artiklar till de två sista delarna, varav fem även bearbetades av honom i större eller mindre grad.

Källor o litt: Uppsala h a 1, D 3A:1, ULA. Västmanlands o Dala nations matrikel, UU:s arkiv, UUB.

S Samuelsson, Högre allmänna läroverket i Uppsala (1952); Västmanlands och Dala nation i Upsala (1906); UUM (1883). – Nehr i SvD 24 dec 1911.

Jakob Christensson

Svedlund, Axel, f 8 okt 1891 i Norra Ny, Värml, d 5 juni 1975 i Kil, Ör. Föräldrar: godsägaren Jöns Svedlund o Stina Nordqvist. Elev vid Hässleholms tekniska skola 12–13, anst i maskinfirman Oscar Svedlund i Katrineholm (från 16 ab Svedlunds gasmotorer) 13–20, godsägare på Åleby, Sunne, Värml, 23–28, teknisk chef o led av styr för ab Gasgenerator 25 mars 29–50, VD där 14 febr 49–17 febr 50, chef o led av styr för System Svedlund ab från 18 jan 41, VD där 14 febr 49–60, led av styr för ab Axel Svedlund 17 maj 46, VD där 14 febr 49, verksam i Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, fr a gengasverkskommittén apr 49–okt 57. – IVA:s de Laval-medalj i silver 40.

G 12 maj 1923 i Sunne, Värml, m Gerda Elisabeth Styfvenson, f 9 mars 1894 i Stugun, Jämtl, d 14 nov 1972 i Kil, Ör, dotter till bokhållaren o gästgivaren Jonas Axel S o Ingrid Kristina Pettersson.

S är den mest kände pionjären i Sverige för strävandena att framställa och använda gengas (gas framställd genom ofullständig förbränning i en gasgenerator). S, som efter studierna anställdes som ritare och konstruktör i brodern Oscar S:s maskinfirma, fattade tidigt intresse för gengastekniken. Då importen av bla suggasmotorer från England hindrades under första världs-